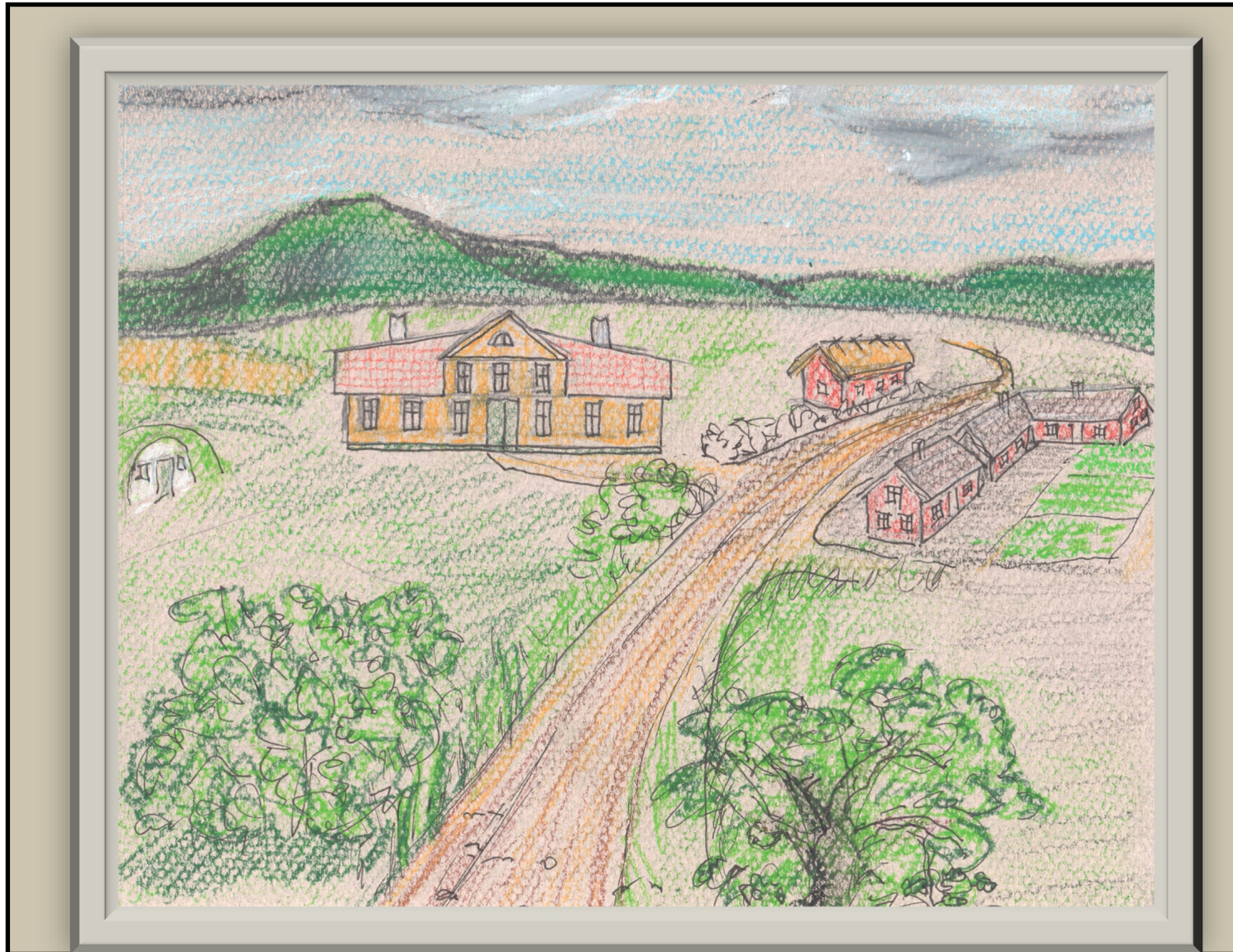

Hebergs Ting

Av Lars Hillertz

När Heberg hade ting

av Lars Hillertz 2020 11 24

Domstolsväsendet var annorlunda ordnat i gångna tider. Då var häradet gränsområde för den lokala domstolen, häradsrätten I allmänhet hade varje härad sin häradsrätt, sitt tingsställe och - i äldre tider - sin avrättningsplats.

Straffen för brottsmål var i allmänhet hårda, oavsett om de bestod i böter, fängelse, spöstraff eller rena dödsdomar.

I Hallands Landsbeskrivning från 1729 följer detta om socknen och tidigare Ting. OBS jag har förenklat språket.

”Socknens allmänningar äro inga, ej heller någon skog, utom träden runt hemmanen, inte heller någon nyttjande av berg eller vatten säger man. Lerjorden är bra på några ställen i socknen, men ännu har man inte försökt tillverka tegel och inga andra märkvärdigheter har man berättat om förutom att det berättas om att det varit Domställe söder om Hebergs By vid några bergkullar det var vid den tiden då man domplatsen var under bar himmel, på denna plats står ännu åtskilliga höga stenar.” Så långt Landsbeskrivningen.

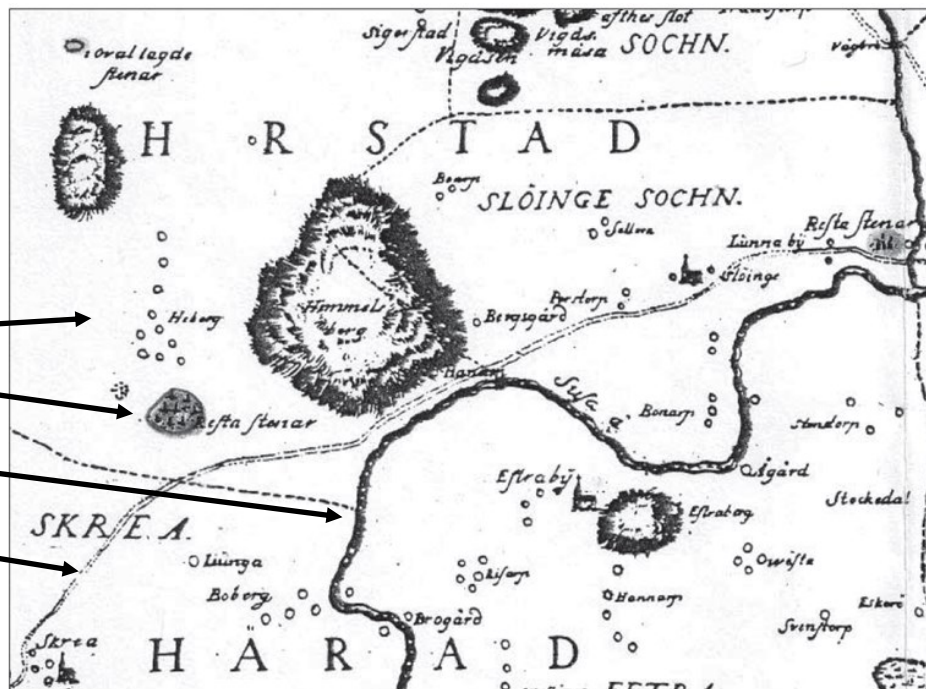
*Ett tidig Tingsställe
"domställe" skall det ha
varit här i Backen vid fot-
bollsplanen. Det står att
Domplatsen låg söder om
Hebergs By vid åtskilliga
resta höga stenar.*

Hebergs By

Resta stenar

Suse å

*Landsvägen Halmstad-
Falkenberg, notera att
landsvägen går förbi Nr 15
och fram till Skrea Kyrka*

Figur 3. Utsnitt från Richardssons karta från 1765 där öster är i bildens ovkant. Till vänster syns en samling "Resta Stenar" strax söder om Hebergs by. Det är denna plats som nu varit föremål för undersökning. Idag finns endast tre resta stenar kvar.

Således hade Heberg Ting så tidigt att man höll Ting utomhus. Platsen med de resta stenarna beskrivs på en karta av Jacob Richardsson från 1752-1753. Han ritar in ett stort gravfält sydväst om byn. Det som finns kvar av idag av gravfältet är en sten inne i Hallagårdsskogen och de två stenarna vid Hebergs IP, dessa stena är dock uppflyttade när man anlade fotbollsplanen de restes senare lite längre upp.

Årstads härad hade fram till 1906 tingsställe i Heberg.

Det var en central plats i häradet, nära allfarvägarna och med en folkrik bygd runt omkring. Ting hölls visserligen inte mer än några få gånger om året, men i gengäld höll man ofta på flera dagar åt gången. Normalt talade man om höst-, vinter-, vår- och sommaring. Domstolen bestod normalt av en lagkunnig domare samt tolv folkvalda nämndemän från bygden. Till den yttre ramen för häradsrätten hörde också ett tingshus. I Heberg fanns tingshus vid Söderskolan, byggt 1778 och använt som domstolslokal ända till 1906. Det ska ha funnits ett tidigare Tingshus som var i dåligt skick i mitten av 1700-talet och man flyttade tillfälligt Tinget till det nybyggda Rådhuset i Falkenberg sedan till baks till Heberg 1778 när det nya tingshuset var klart. På landsarkivet i Lund finns det domböcker mellan åren 1644 och 1906 det år då man lade ner Tinget i Heberg. Huset övertogs sedan av landstinget som Sinneslöanstalt senare ändrades namnet till Särskola som det var fram till 1970 då skolan flyttade till Halmstad. Det gamla tingshuset och Särskolan revs i mitten av 70-talet. Byggnaderna användes som vårdhem fram till att eleverna skulle flyttas ut i samhället därefter byggdes den om till Söderskolan 1995.

Hela Årstads härad betjänades av tingshuset och det var tio byar som ingick i häradet. Idag finns ett rött hus kvar på området, det var en gång tingshusstall. Det fanns även en gammal jordkällare på området som revs så sent som 2019, enligt gamla i bygden så skulle denna källare även använts som häkte, i husförhörlängder nämns ett fånghus där skall fångvaktare Jönsson bott och senare härads-tjänar Falkenström bott, huset ligger precis intill denna jordkällare, tittar man på Laga Skifte 1828 så kallas denna plats för Tjufa Kiste Hall.

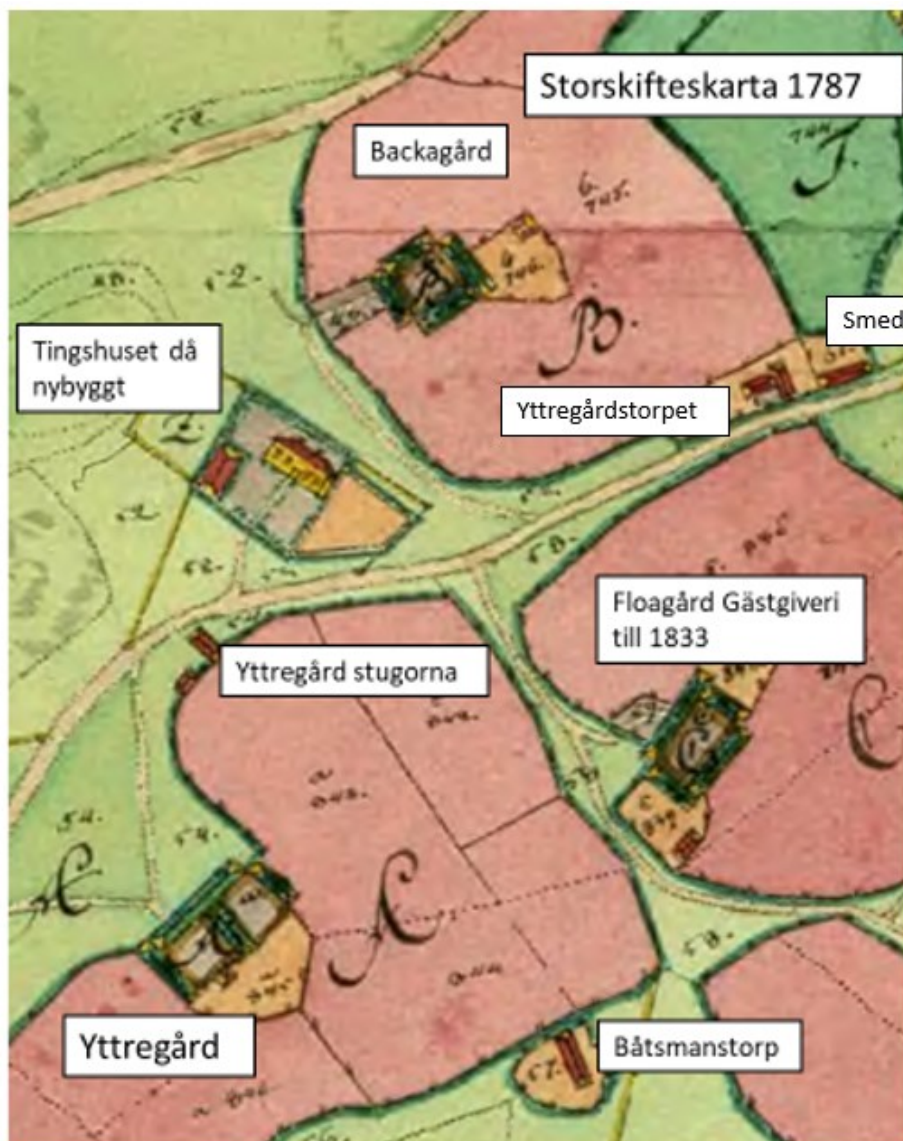
Jordkällaren som man rev 2020

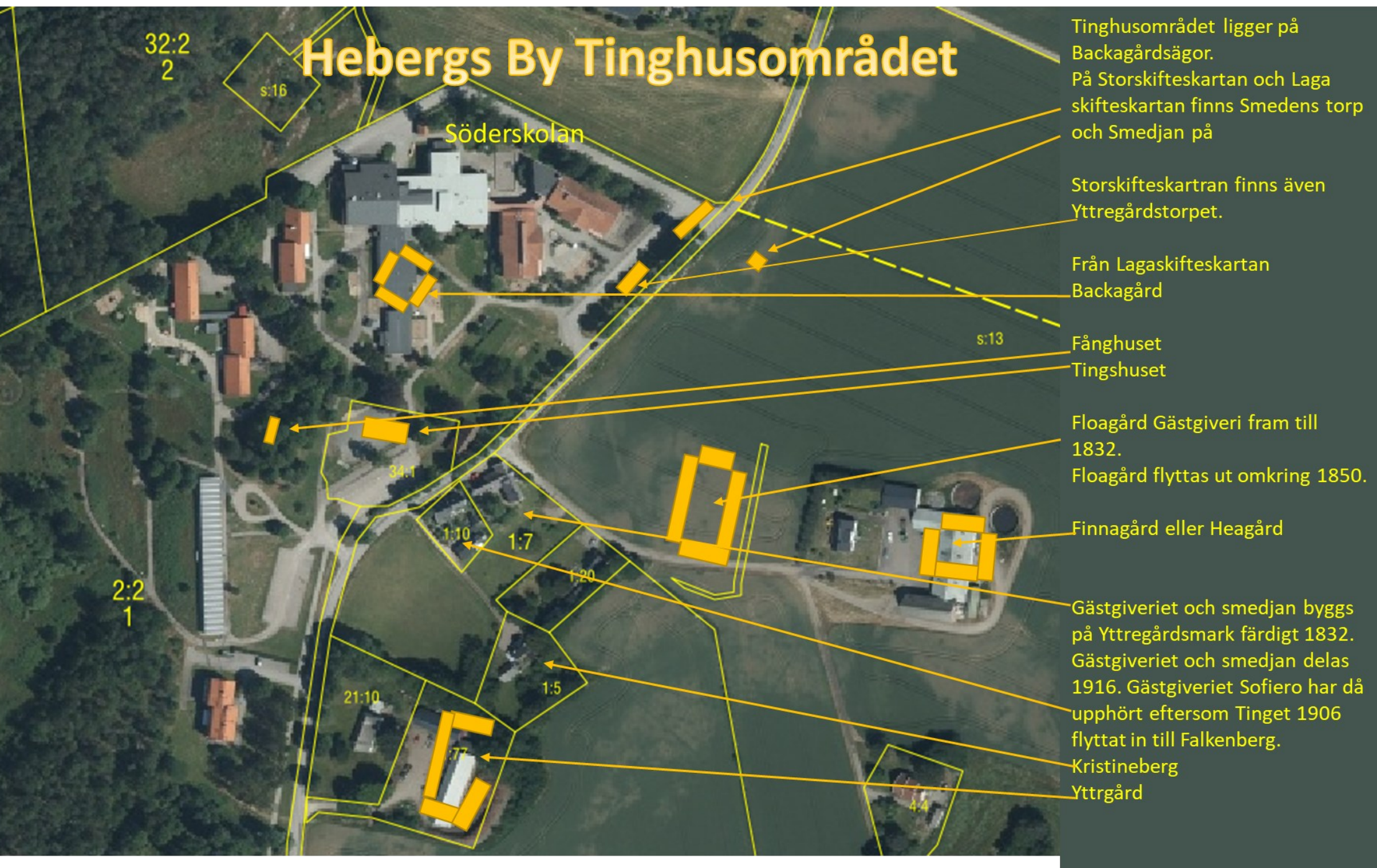

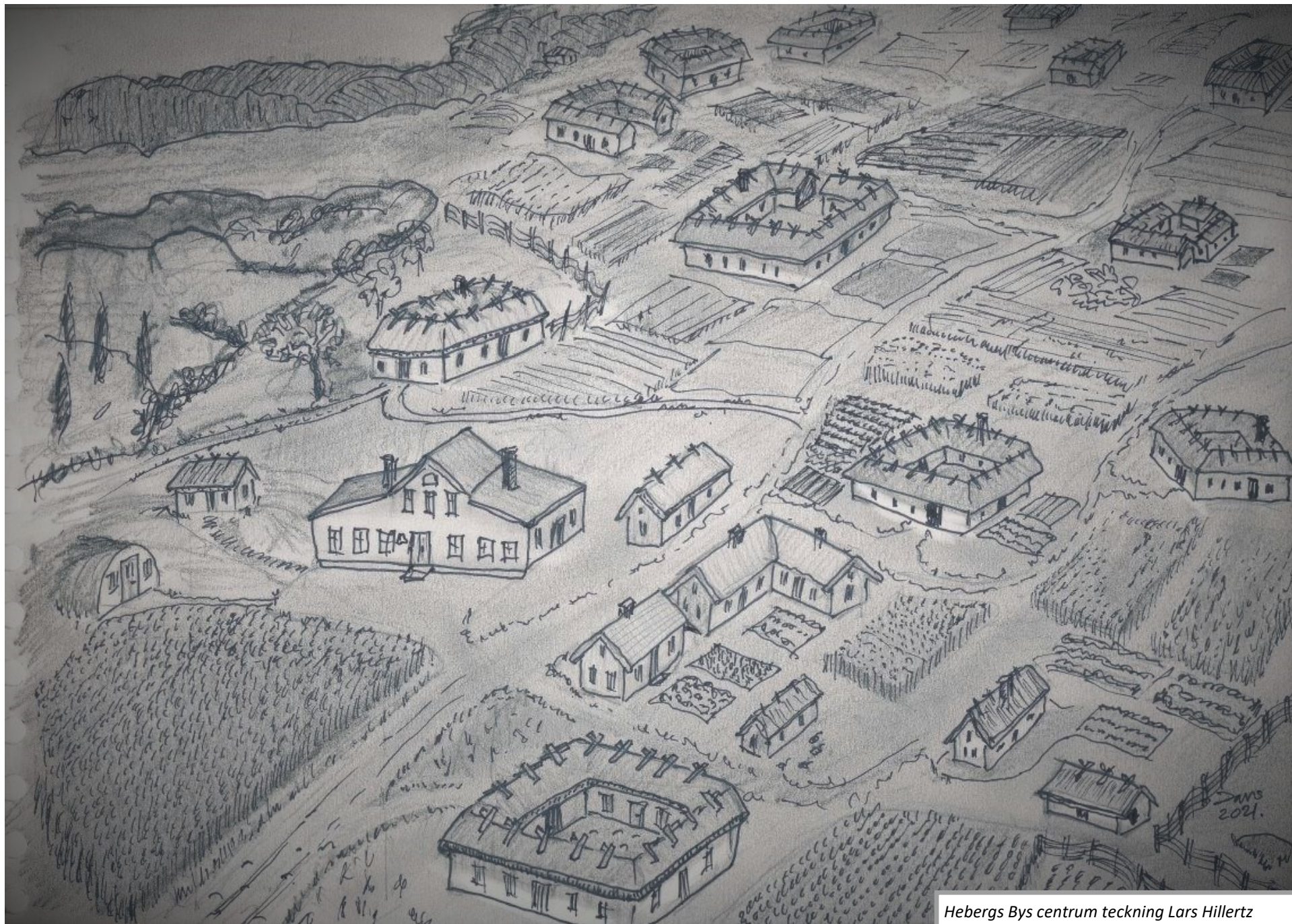
Tingshuset t.h. När det byggdes 1778 då var det en våning. 1861 bygg en frontespis på huset, en övervåning tvärs över huset. Bilden är tagen efter att 1906 då Tinget lades ner och Landstinget tog över som "skola för sinnesslöa barn" innan 1926 då man bygger ut övervåningen, se fotot nedan.

Skolhemmet Hallagården. Heberg.

Hebergs Bys centrum teckning Lars Hillertz

Hebergs By centum med Hallagården i det gamla Tingshuset. Skolan läggs ner i början på 70-talet och flyttar till Halmstad, tyvärr så rivs de gamla byggnaderna och endast det gamla stallet är nu kvar.

Bild från 1960-talet.

Hallagårdens skolhem, Heberg.

ÄKTA
FOTOGRÄF
Einsamrätt & Foto: A/B Flygtrafik Dals Länged.
Frigiven av Försvarsstaben 786/1962

Henrik Borg var vår trakts mest beryktade brottsling, många kallade honom Mästertrymmaren Borg. Borg var född på torpet Borgen i Blixtorp Årstad.

När Henrik döms för ett brott på någon plats, så erkänner han ett annat brott på en annan ort och måste då transporteras till den platsens rätt för att där dömas, detta satte Borg i system för att få tillfälle att rymma från fångtransporten eller från det häkte han kom till, denna gång skulle han till Heberg häradsrätts häkte.

Den 13 november 1835, Henriks syster Johanna hade vetat om transporten och några barn hade sett henne vänta hela dagen. När Borg anländer vid 4-tiden e.m. i sällskap med fångvakterna fanns häradsbetjänten Ankar på plats Johanna hade överlämnat ett "matknyte" och ett brev samt sagt att "de skola komma". Johanna förnekar senare detta.

Mellan kl 02:00-03:00 efterföljande natt bröts dörren upp till Borgs fängelserum upp utifrån. Enligt åklagare Memsen att det varit 5-6 man vid fritagningen, männen hade svärtat ner ansiktena för att inte bli igenkända. Med hjälp av en yxa och en järnstång bröt man upp dörren. En man från Kvibille vid namn Olof Jönsson som var skyldig Borg pengar var med som återbetalning av den skulden.

Borg var försedd med stångblack mellan händerna och fängsel mellan benen, med hjälp av medförda verktyg gjordes Borg fri från fotfängslen och gav sig iväg mot Blixtorp, där han stannade över natten hos syster och svåger och med hjälp av stenar så frigjordes Borg från handfängslet.

Borg uppger att han: gav sig av till Yred i Krogsered där han upphöll sig tills såren som han fått då blacken slogs av i Heberg "gått över".

Att han gömde sig senare i en "potätkällare" i Ladåsen i Abild ända till mars 1836, nästan 5 månader efter flykten.

Myndigheterna reagerade med allvar på flykten och den 18 november och bygger på kronolänsman Memsens rapport:

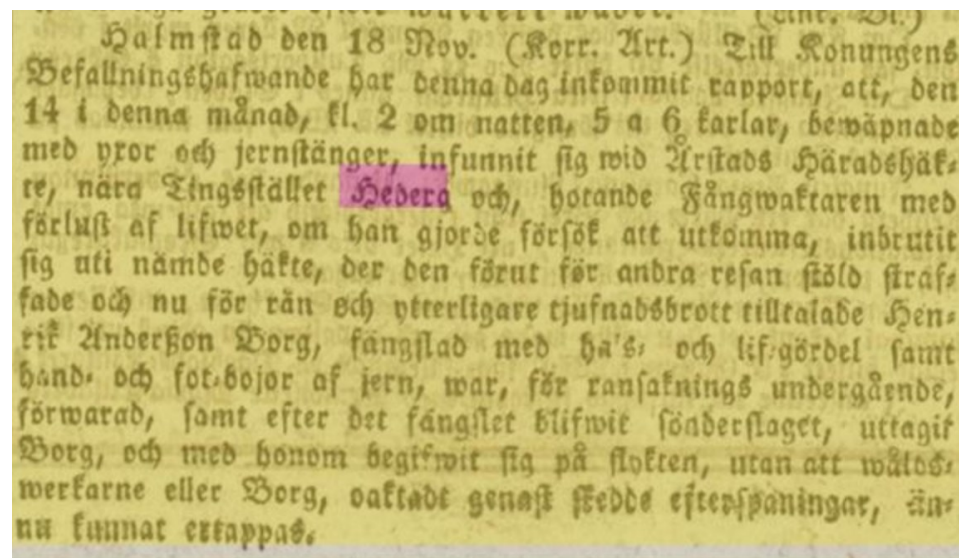
5-6 man beväpnade med yxor hade hotat fångvaktaren till livet, denna kungörelsen gick överståthållarämbetet och till alla konungens befallningshavare i landet samt till "hans Excellensen herr statsminister för utrikes ärenden.

Borg grips senare men det är en annan historia som jag ska berätta om vid ett annat tillfälle.

Stallbyggnaden utmed Tingsvägen är det enda byggnaden som är kvar av byggnaderna vid Årstads Häradsting i Heberg

Notis i Stockholms Dagblad 28 november 1835 angående Borgs rymning.

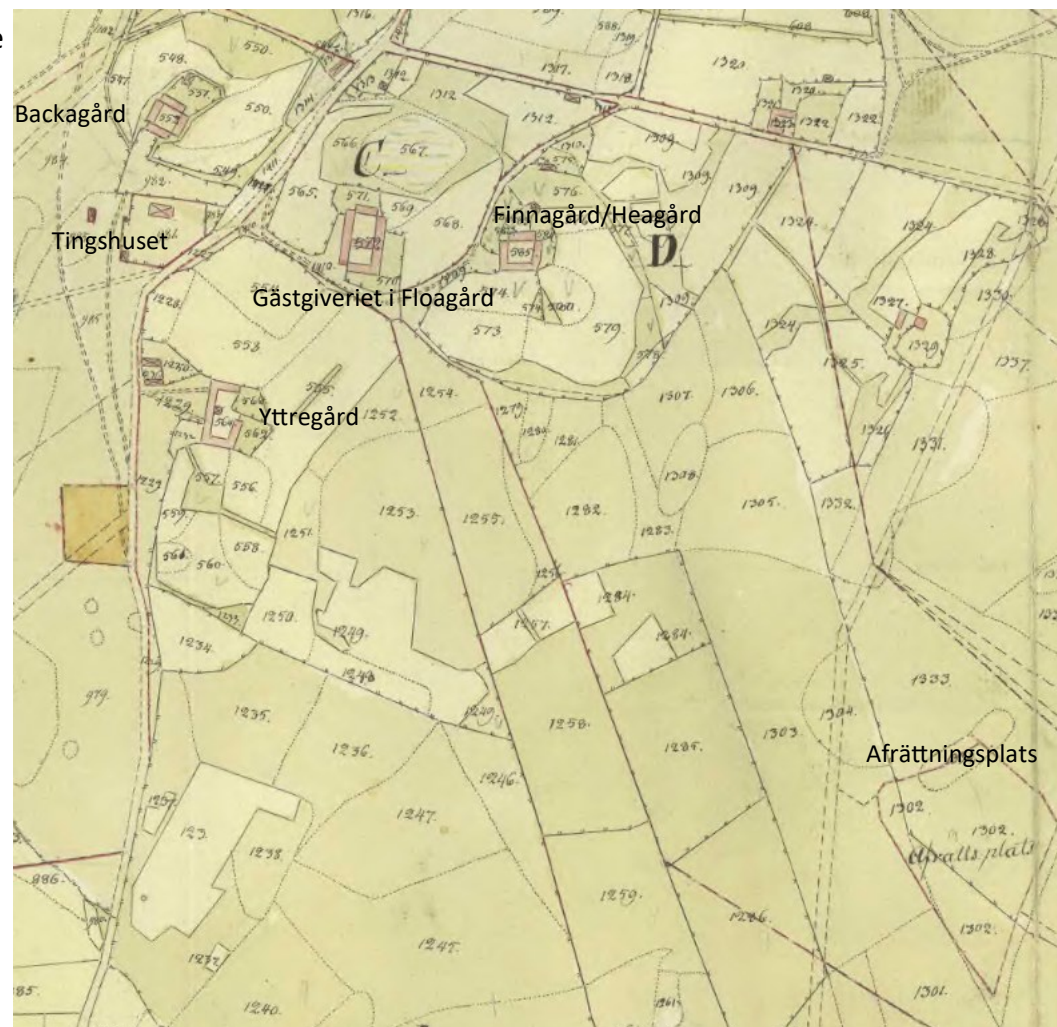

I tidningsartikeln står det att Årstads Häradshäktet låg intill Tingsstället, inte i direkt i Tingshuset. "Mellan kl 02:00-03:00 efterföljande natt bröts dörren upp till Borgs fängelserum upp utifrån". Detta tyder på att man inte behövde bryta sig in i Tingshuset för att komma åt häktet. I brandförsäkringsbrevet från 1870, brandförsäkringen förnyas då tingshuset blir påbyggt med frontespisen, en andra våning tvärsöver Tingshuset i den står det att det finns tvänne häkten. Möjligen är det så att man vid ombyggnaden av Tingshuset fick möjlighet att bygga två häktesceller i Tingshuset

Uppe mot Hebergabergen låg avrättningsplatsen, den siste som avrättades skulle vara en hemmansägare från Slöinge som 1829 dömdes till döden genom halshuggning, en dom som också verkställdes. Domen gällde mord. När den dömd köpt en gård i Lundby, gjorde den tidigare ägaren och hans hustru sedvanligt undantag i form av spannmål, mjölk, sovel m.m. samt även bostad i gårdens hus, den nye ägaren hade svårt att leverera undantaget, och det snart osämja i gården. Så småningom dog den tidigare ägaren men änkan levde kvar. En söndag då de andra gått till kyrkan, gick den nye gårdsägaren in i undantagsstugan och tog livet av gumman. Den anklagade blev snart misstänkt för mordet, men nekade i det längsta. Vid tinget framkom det flera besvärande vittnesmål mot den anklagade, och domaren uppmanade honom att lätta på sitt samvete. Efter ett samtal med sin själasörjare avgav han slutligen sin fulla bekännelse, någon straffflindring gavs dock inte och han fick sona sina gärningar med livet på Afrättningsplatsen vid Galgabacken i Heberg.

Idag är området åker.

Det är alltså mörka minnen, som samlas kring en gammal tingsplats. Vi kan dock trösta oss med att de svåra brotten utgjorde en ganska ringa del av en häradsrätts arbete. Det viktiga var att skipa rättvisa människor emellan, att upprätthålla lag och ordning i samhället och att skapa trygghet för liv och egendom. Heberg var bara en i raden av rättsväsendets stödjepunkter, men i Årstads härad var den en nyckelpunkt. Liksom vid andra äldre tingsplatser fanns också i Heberg en "skampåle". Vid den bands då ofta lagöverträdare - inte bara för att skämmas, utan också då de skulle undergå spöstraff.

Blydagg från Årstads häradshäkte i Heberg. Finns på Länsmuseum Halmstad.

Det sista tinget

Hallands Tidning, som då ut om i Falkenberg en gång i veckan, berättade: "En högtidlig tingsafslutning var den som i onsdags ägde rum i Heberg, då sista tinget med Årstads häradsrätt avslutades å tingsstället därstädes. Med anledning af att det gamla tingshuset nu för sista gången användes för sitt ursprungliga ändamål hade tingshallen dekorerats med svenska flaggor och grönt, och fotografen fröken Helfrid Elsner från Falkenberg förevigade å plåt såväl tingshuset som häradsrätt.

Sedan tingsförhandlingarne afslutats borttogs domarebordet och skranket, hvarpå middag serverades, till hvilken Årstads häradsnämnd inbjudit Faurås häradsnämnd, åklagare m fl.

Vid middagen öppnades skålarne rad af kommissarie Ankarloo hvilken å Årstads häradsnämndens vägnar hälsade de närvarande välkomna. Därpå utbragte häradshöfding Lindquist en skål för nyutnämnde häradsdomaren Johan Aron Jonsson. I en ny skål erinrade häradshövdingen om att de sista förhandlingarne i det gamla tingshuset nu tilländagått och att man stode inför situationen att de skulle börja i Falkenberg. För sin egen del kunde talaren icke förstå fördelen att de förlades till staden; andra förstode det kanske bättre, men för sin del ansåg talaren att tingsförhandlingarne borde handläggas där folket bodde. (Vid denna tiden hade Falkenbergs församling inte mer än 2000 invånare, däremot hade församlingarna omkring Falkenberg mellan 900 till 2500 invånare så de flesta bodde på landet vid denna tid)

Det vore alltså med ett vemod som man lämnade tingsstället i Heberg, men man borde dock hoppas att förhandlingarne i Falkenberg icke skulle blifva i någon mån sämre än de varit i Heberg. Och vill talaren med denna önskan utbringa en skål för det gamla tingsstället i Heberg. Därpå upptogs ordet af kontraktsprosten Friedlander, hvilken sade sig vara närvarande såsom en kyrkans tjänare; och i tingshuset hade kyrkan verkat, om ock i ringa mån. Förr i tiden hade dock här tingspredikningar hållits vid hvarje tings början, ehuru de på senare tiden inskränkts till en gång om året. Då talaren för några dagar sedan inbjudits till afslutningsmiddagen hade det varit honom en angenäm öfverraskning. Hade han då fullt vetat innebörden skulle han, då tingshuset

I Bålastugan i Årstad finns

*Nämndemansbordet från Tingshuset i Heberg
där varje ingående by hade sin låda i bordet
med namn på byn.*

Till vänster: Årstads Härads Sigill

*Från 1684 då Svensk Lag
skulle tillämpas*

läge inom hans pastorat, gärna ha velat inleda högtiden med ett tack till den högste, med att lysa frid öfver det gamla tingshuset och äfven säga några ord till folket. Föreläsningen om tingshusets historia och dess betydelse för den gamla lagstiftningen, som då var i full gång, var en mycket intressant och utlyst på ett mycket intressant sätt. Föreläsningen om tingshusets historia och dess betydelse för den gamla lagstiftningen, som då var i full gång, var en mycket intressant och utlyst på ett mycket intressant sätt.

Vid en sådan viktig plats i bygden som ett Ting där det samlas mycket folk under de tider som Ting hålls har det oftast funnits ett Gästgiveri och Heberg är inget undantag.

Vid tiden för Laga Skifte 1828 finns det på hemmanet Floagård (se under Floagård) som ägs av Riksdagsmannen Hallander och som arrenderar ut sin del till Gästgivare Gustaf Pettersson bördig från Långaryd, när Laga Skifte är genomfört i byn 1830 så bestämmer sig Pettersson för att skaffa eget och köper en bit mark av Yttregård, marken ligger mittemot Tingshuset och 1832 står Gästgiveriet färdigt, kallat Petterssonska näringstället. Någon gång på 1840-talet så övertas Gästgiveriet

av Abraham Nilsson som också kommer från Långaryd. På 1850-talet så finns det en gästgivare vid namn Johannes Byman från Reftele. Vid denna tid driver en smed som heter Nils Mårten Ekström i smedjan. Sedan kommer smeden att bli Häradstjänare Ekström som driver gästgiveri upptill sitt arbete som häradsskrivare. Häradstjänare Ekström, som höll gästgiveri, ordnade gemytliga nämndemansgillen och Sigfrid Nilsson i Holka berättar:

"Kronolänsman Måns Larsson trodde att Hebergsborna skulle bjuda på den ädla drycken punsch, men det visade sig att tunnan innehöll brännvin. När han yttrade en viss skepsis mot att gillet skulle orka konsumera mängden brännvin, svarade en av nämndemännen: "Fattiga är vi i bygden men drecka gök de kunna vi."

När så tinget i Heberg lades ner 1906 slutade epoken med Gästgiveri. Då var också tiden för denna plats som en central del i häradet över, nere i stationssamhället med Järnvägsstationen den nya tidens möjlighet till att snabbt kunna förflytta sig. Med 2 stora affärer, inköpsförening, bagerier, charkuterier, sadelmakare, snickerifabriker, sågverk, mejeri och minst 2 café samtidigt, och med många små hantverkare hade den ganska snabbt tagit över rollen som medelpunkten i bygden.

Årstads och Faurås Häradsrätt blev namnet, i det nya Tingshuset i Falkenberg som idag inhyser Falkenbergs Församlingshem.

I fortsättningen av referatet berättades om ytterligare tal, skålar och leven för det gamla tingsstället. Likaså avtackades nämndemän och åklagare, den gamle häradstjänaren samt tidningspressen och värdarna fick tack för dagens middag. På annan plats i samma tidning refererades de olika målen vid sluttinget. Dessa berörde bl a expropriation av järnvägsmark i Skrea, olaga skogsavverkning i Asige, ett ärekränkingsmål i Eftra och en omstridd hästaffär i Slöinge.

Vi kan dock trösta oss med att de svåra brotten utgjorde en ganska ringa del av en häradsrätts arbete. Det viktiga var att skapa rättvisa människor emellan, att upprätthålla lag och ordning i samhället och att skapa trygghet för liv och egendom. Heberg var bara en i raden av rättsväsendets stödjepunkter, men i Årstads härad var den en nyckelpunkt.

